

Üniversite Öğrencilerinin Akranlarıyla Yaşadıkları Psikolojik Şiddet Davranışlarının İncelenmesi

Mehmet ŞAHİN¹ & Feride SANÇMIŞ²

Özet

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Çankırı Karatekin Üniversitesi Lisan ve Pedagojik formasyon eğitimi sertifika programına katılan toplam 500 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Çalışma grubunu oluşturan 377 öğrenciden anket yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre üniversite öğrencileri akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Öğrencilerin akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalma düzeyi, cinsiyet, katıldığı eğitim türü ve okuduğu bölümlere göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Ancak öğrencilerin akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalması yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Şiddet, Mobbing, Psikolojik Taciz, Psikolojik Yıldırma, Duygusal Taciz, Psikolojik Terör

The Investigation of Psychological Violence Behaviors of College Students that Experienced with their Peers

Abstract

This study is conducted with the aim of investigating the psychological violence behaviors of college students that experienced with their peers. Descriptive survey method was used in this study. The study group of this research contains 500 students from undergraduate programs and pedagogical training certificate program of Cankiri Karatekin University. Data were collected from 377 students in the study group. According to the research findings, the college students are exposed to psychological violence by their peers. There are significant differences among the students' level of exposure to psychological violence in relation to gender, the kind of education they participate in, and the department they study. However, there is no significant difference among the students' level of exposure to psychological violence by their peers in relation to age variable.

Keywords: Psychological Violence, Mobbing, Psychological Abuse, Psychological Intimidation, Emotional Abuse, Psychological Terror

¹ Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çankırı-TÜRKİYE
E-posta: mehmetshahin_38@hotmail.com

² İstanbul Kadıköy Bostancı Atatürk Ortaokulu, İstanbul-TÜRKİYE

Giriş

Şiddet kavramı genel ve özel olarak iki farklı biçimde açıklanabilir. Genel anlamda aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı niteleyen bir olgu olarak, özel anlamda ise saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri, taşlı, sopalı, silahlı saldırıları, bireye ve topluma zarar veren tüm uyarılar olarak ifade edilmektedir (Köknel, 1996). Bu yönüyle şiddet kavramı sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma; şiddet olayları ise insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanabilir (Ünsal,1996).

Şiddet, zamana ve topluma göre değişen bir kavramdır. Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık dürtüsü bireyin toplumsallaşma süreci içinde öğrenilebilmektedir. Kitle iletişim araçları da bu öğrenmeye hızlandırıcı etki yapmaktadır. Sağlıklı bir toplum hiçbir şiddet olayının yaşanmadığı, çatışmaların olmadığı bir toplum olmaktan çok, ortaya çıkan sorunların çözülebilmesi alışkanlığının yerleşmiş olması ile ortaya çıkar. Günümüz şiddetinin kapsamı çok boyutlu olarak görülmektedir. Şiddetin biçimleri farklı ve karmaşık olduğu için farklı düzey ve değişen bağlamlarda ortaya çıkmaktadır. Tek bir neden şiddeti doğurmaz. Şiddet toplumsal bir sorundur ve çevreden kaynaklanmaktadır. Şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması bilimsel gerçeklerle bağdaşmaz (Kocacık ve Çağlayandereli, 2009). Şiddeti sınıflandırırken şiddet olgusuna geniş açıdan bakılması gerekir (Panitch ve Leys, 2008). Şiddet olgusu çok yönlü olduğu için değişik açılardan ele alınabilir. Örneğin psikolojik, ahlaki, siyasi, ekonomik ve hukuki yönleriyle ele alınabilir. Ancak şiddetin psikolojik yönünü ifade eden psiko şiddetle ilgili araştırmalarda Türkiye’de son yıllarda oldukça rağbet görmektedir (Ekşi ve Yaman, 2010).

Dünya’da ve ülkemizde uzun yıllardır varlığı hissedilen ancak adı sonradan konulan psikolojik şiddet kavramı, psiko şiddet, psiko terör, psikolojik taciz, yıldırma, zorbalık, duygusal taciz, duygusal zorbalık, mobbing gibi adlarla literatürde yerini almıştır. Yaman (2009) bu olgunun işyerindeki rekabetten kaynaklanan psikolojik baskılarla ortaya çıktığını ifade etmektedir. Zaman içinde şiddet, bir sorun alanı olarak önceliği cinsel şiddete (cinsel taciz) bırakmış, günümüzde ise psikolojik şiddet (psikolojik taciz) günlük hayatta karşılaşılan önemli sorunlarda biri haline gelmiştir (Güngör, 2008). Psikolojik şiddet kavramı, pek çok kişi tarafından birbirine yakın ifadelerle adlandırılmış ve birbirlerine yakın anlamlarda tanımlanmıştır. Yavuz (2007) psikolojik şiddeti, mağdurların kendilerine olan güvenine ve öz-saygısına sürekli ve acımasız bir saldırı olarak tanımlamaktadır.

Davenport vd. (2003) psikolojik şiddeti, bir kişinin, diğer insanları kendi rızaları ile veya rızaları dışında başka bir kişiye karşı etrafında toplaması ve sürekli kötü niyetli hareketlerde bulunma, ima, alay ve karşısındakinin toplumsal itibarını düşürme gibi yollarla, saldırgan bir ortam yaratarak onu işten çıkmaya zorlaması olarak ifade etmektedirler. Tetik (2010) ise psikolojik şiddetin örgüt içinde gerilime ve çatışmalı bir iklime yol açan tüm psikolojik faktörlerin birleşimi sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir. Field (2004) psikolojik şiddet kavramını, yıldırma mağdurlarının kendilerine olan güvenine ve öz-saygısına sürekli ve acımasız bir saldırı olarak tanımlamaktadır (Aktaran Okan, 2010). Bu anlamıyla psikolojik şiddet, kurbanın benliğine saldırıda bulunularak özgüvenini yok etme olaylar karşısındaki direncini öldürme çabası olarak görülebilir. Ayrıca psiko-şiddet eylemlerinin amacı kurban olarak seçilen kişinin kendine karşı olan kişisel değerlendirmesine zarar vermek olduğunu söylenebilir. Psiko-şiddet eylemlerinin sonucunda, kurban olarak seçilen kişinin kendine olan özgüvenini ve öz-saygısını kaybetmesi ve itaatkâr davranması beklenir.

Psikolojik şiddet darbelerini tespit edilmesi oldukça güçtür. Genellikle şakalarla, telkinlerle, dedikoduyla, taleplerle ve tekliflerle başlar. Başladığı anı tespit edebilmek oldukça zordur. Konumu ve şahsiyetiyle farkına varmadan psikolojik şiddet uygulayan kişiyi tehdit eden, onun kontrolü altına girmeyen kurban, dramatik sonu yaşayana kadar aylar ve seneler boyunca başına gelenleri anlayamaz. Davenport vd. (2003) psikolojik şiddete ilişkin süreci, beş farklı kategoride ele almaktadır. Bunlar, bireyin kendisini ifade etmesini engelleyen saldırılar, sosyal ilişkilere yapılan saldırılar, bireyin sosyal itibarına saldırılar, bireyin yaşam ve iş kalitesine saldırılar ve doğrudan sağlığı etkileyen saldırılar olarak sıralanmaktadır.

Günümüzde psikolojik şiddet sendromu ve süreçleri birçok örgüt içinde sıkça yaşanmaktadır. Kolektif bir şekilde uygulanan psikolojik şiddet sendromu sinsice ilerler ve çoğu zaman bu olgunun farkına varmak kolay olmamaktadır. Örgütlerde psikolojik şiddet olgusu çeşitli aşamaları içeren bir süreç şeklinde devam eder. Bu süreç ilerledikçe çeşitli psikolojik faktörler etkileşime girer ve mağdurun sağlığını olumsuz biçimde etkiler. Psikolojik şiddet sendromu haksız suçlama, küçük düşürme, genel taciz, duygusal eziyet ve psikolojik terör uygulamak yoluyla bir kişiyi bulunduğu ortamdan dışlamayı amaçlayan kötü niyetli eylemlerden oluşan bir süreçtir (Kalkan, 2010). Bu nedenle üzerinde durulması ve vurgulanması gereken nokta, psikolojik şiddet zaman geçtikçe acı veren rahatsız eden davranışlar süreci şeklinde meydana geldiğidir. Psikolojik şiddet süreci Leymann'a göre beş aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar, anlaşmazlık, saldırganlık, kurumsal

güç, tanımlama ve bulunduğu yerden gönderilme aşamasıdır (Davenport vd., 2003; Mercanlioğlu, 2010; Tınaz, 2011; Yaman, 2009).

İnsanların psiko-şiddet uygulanmasının temel nedeni, üstünlük kurma, buyruk altına alma ve yok etme arzusudur. Psikolojik şiddet davranışları taraflar arasında güç eşitsizliğinin olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Okan, 2010). Ancak bu güç eşitsizliğinin yalnızca üstler ve astları arasında görülmediğinden; psikolojik şiddet sadece yönetici pozisyonundakilerin çalışanlarına uyguladığı eylemler şeklinde algılanmaması gerekir. Psikolojik şiddet eylemleri, çalışanın statüsüne göre adlandırılır, eylemin hangi statüye sahip çalışandan hangi statüye sahip çalışana doğru yöneldiğine göre belirli bir yön çizer. Vandekerckho ve Commers, eylemin çizdiği yöne göre, psiko-şiddet eylemleri kendi içinde üç ayrı tipe ayırmışlardır. Bunlar; yukarıdan aşağı doğru (dikey) psiko-şiddet eylemleri, eşdeğerler arasında (yatay) psiko-şiddet eylemleri ve aşağıdan yukarı doğru (düşey) psiko-şiddet eylemleridir. Psikolojik şiddet davranışlarının her üç tipi de önemli olmakla birlikte, aşağı doğru psikolojik şiddet davranışları kurbanın üzerinde bıraktığı etkiler ve örgüte verdiği zararlar bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Aktaran Çomak, 2011).

Doğan (2009) aşağıdan yukarıya yöneltilmiş psikolojik şiddetin, çalışanların kendi aralarında birlik olarak, amirlerine karşı uygulanmasının ender de olsa mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Tınaz (2011) ise benzer bir ifadeyle özellikle Türkiye gibi işsizlik oranının yüksek olduğu toplumlarda çalışanların en büyük korkularından biri işin yitirilmesidir. Bu nedenle aşağıdan yukarıya psikolojik şiddet eylemlerine rastlamanın kolay kolay mümkün olamayacağını vurgulamaktadır. Üst kademedен alt kademeye doğru veya alt kademedен üst kademeye doğru uygulanan psikolojik şiddet genellikle açık ve görünür iken, eşdeğer (yatay) psikolojik şiddet o kadar belirgin değildir. Eşit statüde bulunanlar genellikle uyguladıkları yıldırma kabul etmez, bunu işlerin karşılıklı bağımlılığının getirdiği bir çekişme olarak görürler. Hatta yatay psikolojik şiddet uygulayanlar şiddet uygulamadıklarını, aksine bunu mağdurun iyiliği için, onu uyarmak için yaptıklarını söylerler (Çomak, 2011). Eşdeğerler arasında psikolojik şiddetin yaşanmasının nedeni kurbanın, grubun diğer üyelerinden farklı özelliklere sahip olması önemli rol oynamasıdır (Tınaz, 2011). Eşdeğerler arasında uygulanan psiko-şiddetin nedenleri arasında çekememezlik, kıskançlık, kişisel hoşlanmama, rekabet, farklı bir ülkeden veya farklı bir bölgeden gelmiş olma, ırk, inanç ve politik nedenler gibi durumları göstermektedir (Çomak, 2011).

Psikolojik şiddet davranışlarının, mağdur üzerinde bırakacağı etkiler kişiden kişiye farklılık gösterir. Bu farklılığın nedenleri arasında, kişinin değer yargıları, inançları, yetişme tarzı, cinsiyeti, yaşı ve eğitim düzeyi gibi değişkenler sayılabilir (Çomak, 2011). Bu değişkenlere bağlı olarak kurban psikolojik şiddet eylemlerinden farklı derecelerde etkilenir. Psikolojik şiddetin derecelerinin belirlenmesinde, psikolojik şiddetin yaşanma sıklığı, şiddeti, kişilerin geçmiş deneyimleri gibi çeşitli nedenler de vardır. Psikolojik şiddet davranışları üç derecede incelenebilir. Birinci derece yıldırma, kişi direnmeye çalışır, erken aşamalarda kaçır, aynı ortamda ya da farklı bir yerde tamamen rehabilite edilir. İkinci derecede yıldırma, kişi direnemez, kaçamaz, geçici veya uzun süren zihinsel veya fiziksel rahatsızlıklar çeker ve işgücüne geri dönmekte zorlanır. Üçüncü derecede yıldırma ise etkilenen kişi normal sosyal hayatına geri dönemez. Fiziksel ve ruhsal zarar görme, rehabilitasyonla bile düzeltilebilecek durumda değildir. Yalnızca çok özel bir tedavi uygulamasının yararı olabilir (Davenport vd., 2003).

Psikolojik şiddetin ortaya çıkmasının belli bir nedeni yoktur. Pek çok faktör psikolojik şiddetin ortaya çıkmasına neden olabilir (Tınaz, 2011). Başlangıçta taraflar arasında anlaşmazlık şeklinde ortaya çıkarsa da kurban boyun eğmeyi reddettiği, kontrole direnç gösterdiği için öfkelenen saldırgan harekete geçer. Mağduru kendi iradesine bağımlı hale getirmek için mağdurun özsaygısını ve özgüvenine yüklenir. Bu yolla, kurbanın kendine olan saygısını kaybettirerek, kendine karşı saygılı, terbiyeli ve koşulsuz itaat eden biri haline getirmeye çalışır (Tutar, 2004). Bu temel nedenlerin yanında bireyi grup kurallarına uymaya zorlamak, düşmanlıktan zevk almak, kayırmayı teşvik etmek, kendi zaafını ve açığını telafi etmeye çalışmak, bencilce davranmak gibi birçok nedeni olabilir (Yaman, 2009).

Davenport vd. (2003) psikolojik şiddetin nedenlerinin karmaşık ve birbirleriyle etkileşim içinde olduğunu belirtmektedir. Çobanoğlu (2005) psikolojik şiddetin nedenleri saldırganın psikolojik yapısından, organizasyon kültüründen, duygusal saldırıya uğrayan kişinin psikolojisinden, toplumsal değer yargıları ve normlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Leyman'a göre ise insanlar kendi eksikliklerinin telafisi için psiko-şiddete başvururlar (Aktaran Davenport vd., 2003). Çobanoğlu'na (2005) göre saldırganı psikolojik tacize yönelten nedenlerin başında, duygusal zekâdan yoksun olma, korkaklık, nevrotik rahatsızlıklar ve nihayet insani ve etik değerlerden uzak olmak gibi faktörler gelmektedir. Psikolojik şiddet mağdurlarının kişilik yapılarından kaynaklanan özellikler de psiko-şiddete yol açabilmektedir. Kişinin kendini geliştirme ve yenileme çabası, kişinin psiko-şiddet eylemine karşı koyma becerisini belirlemektedir.

Shallcross'a (2003) göre, psikolojik şiddet mağdurları ile ilgili yapılan çalışmalar mağdurların genellikle dürüst, çalışkan, işbirlikçi, kendilerini başkalarına beğendirme çabası içinde olmayan, özgüveni yüksek, girişken ve nitelikli, kısmen yargılayıcı ancak suçlayıcı olmayan, kişilerle ve olaylarla değil düşüncelerle uğraşmayı amaç edinmiş ve örgütsel bağlılığı yüksek insanlardır (Aktaran Kalkan, 2010).

Psikolojik şiddet davranışları bireyler ve örgütler açısından çeşitli etkilerde bulunur. Yapılan çalışmalar, psiko-şiddet eylemlerinin etkileri, insanlar üzerinde uzun süre devam ettiğini göstermiştir (Arısoy, 2011). Psikolojik şiddet sürecinden en fazla etkilenen şüphesiz şiddete maruz kalan kişinin kendisidir. Bu şiddetin getirdiği sonuçlar incelendiğinde, mağdurun sosyal durumu zedelenmiş, depressif ve sınırlı davranış ve tutum sergileyebilir. Bu tutum ve davranışlarından sıkılan arkadaşları mağdurdan uzaklaşma eğilimine girebilirler. Çevresindekiler artık onu başarısız, elindekilerini kaçırmış birey olarak değerlendirmektedir. Bunların yanı sıra psikolojik şiddet mağdurunun beden sağlığı da zarar görmektedir. Ayrıca psiko-şiddet süreci sosyal bir olgu olarak biyolojik ve psikolojik pek çok olumsuz etkiye sebep olmaktadır (Tınaz, 2006; Yaman, 2009; Kalkan, 2010). Psikolojik şiddet kişinin mesleki bütünlük ve benlik duygusunu zedeler, kendine yönelik kuşkusunu artırır, paranoyaya ve kafa karışıklığına neden olur. Mağdur kendine güven duygusunu yitirir, huzursuzluk, korku, utanç, öfke ve endişe duyguları yaşayarak kendisini yalıtır. İşyerinde psikolojik şiddet; ağlama, uyku bozukluğu depresyon, yüksek tansiyon, panik atak kalp krizi gibi sağlık sorunları ve travmatik bozukluklar yaratabilir (EĞİTİM-SEN, 2010).

Psikolojik şiddet, sosyal yaşantının her alanında evde, okulda, sokakta, trafikte ve özellikle iş ortamında sık sık yaşanmaktadır. Psikolojik şiddet davranışları toplumun sağlık, mutluluk ve gelişimleri önünde çok büyük bir engeldir. Psikolojik şiddete uygulayan kişilerin, çatışmaların farkında olmaları ve bunların çözümlerinde adil, yapıcı ve insani olmaya özen göstermeleri, psikolojik şiddet olgusunun nedenleri ve sonuçları hakkında eğitim almaya istekli olmaları gerekir (Kaymaz, 2007). Kurbanın kendisine olan güvenini ve özsaygısını yükselmenin önemine işaret ederek özgüveni yüksek bir insan, her tür gerilime karşı daha etkili direnç gösterir (Kalkan, 2010). Psikolojik şiddet ile bireysel başa çıkmak için kurban öncelikle kendi direncini artırıcı ve kişiliğini geliştirici çabalar içinde olmalıdır. Çünkü ruh sağlığı yerinde olan birinin yıldırma direnci daha yüksek olur. Davenport vd. (2003) göre her tür yıldırma faktörü insanın kişilik süzgecinden geçer ve bu kişilik onun psikolojik şiddete tepkisinin ne kadar güçlü olacağını belirler. Bazıları psikolojik şiddete karşı oldukça güçlü bir direnç

gösterebilirken, bazıları ise çok basit psiko-şiddet davranışları karşısında bile yıkıma uğrar.

Bu açıklamalara göre; psikolojik şiddet toplumsal yaşamın her alanında görülmektedir. Ayrıca şiddetin birey üzerinde bıraktığı önemli olumsuz etkileri olmaktadır. Psikolojik şiddet ile ilgili çalışmalar genellikle iş ortamı kapsamında yoğunlaştığı görülmektedir. Bireysel ve toplumsal yaşamı önemli ölçüde etkileyen psikolojik şiddetin etkileri sadece iş ortamında değil tüm yaşam alanlarında araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle iş yaşamına atılmadan önceki dönemi kapsayan üniversite eğitimi sürecinde gençlerin yaşadığı psikolojik şiddet davranışlarının daha sonraki yaşamı önemli ölçüde etkileyeceği söylenebilir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Araştırmaya katılanların kişisel bilgilere göre dağılımı nasıldır?
- Psikolojik şiddet davranışlarının kişisel bilgilere göre gerçekleşme düzeyleri nedir?

Yöntem

Tarama modelleri geçmişte ya da günümüzde varolan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1991). Bu araştırma üniversite öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarını incelemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bu nedenle araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunda 2014 yılında Karatekin Üniversitesi Lisans ve Pedagojik formasyon eğitimi sertifika programına katılan öğrenciler yer almaktadır. Lisans grubu; Edebiyat Fakültesi Tarih, Felsefe ve Sosyoloji bölümü birinci ve ikinci öğretim son sınıfta okuyan 280 öğrenciden, Pedagojik Formasyon grubu ise Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Biyoloji, Matematik ve Fizik bölümünde eğitim alan 220 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunda toplam 500 öğrenci bulunmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin tamamına veri toplama aracı dağıtılmış ancak 377 veri toplama aracı veri işlemeye uygun bir biçimde dönmüştür. Bu büyüklükteki bir çalışma evreni kuramsal örneklem büyüklükleri tablosuna göre 0.95 güvenirlilik düzeyinde 333 öğretmenin temsil edeceği varsayılmıştır (Balcı, 2005).

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla iki bölümden oluşan veri toplama aracı geliştirilmiştir. Birinci bölümünde kişisel bilgileri kapsayan eğitim türü, cinsiyet, alan ve yaş ile ilgili çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket yer almaktadır. İkinci bölümde ise üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin belirlenmesi ile ilgili dört alt bölümden oluşan 60 maddelik Psikolojik Şiddet Ölçeği (PŞÖ) yer almaktadır. Veri toplama aracını geliştirmek için ilgili literatür taranmıştır. Ayrıca veri toplama aracının kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanı ile Eğitim Yönetimi alanında uzman üç kişinin görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan alınan görüşler sonucunda bazı maddeler düzeltilmiş, bazı maddeler ise veri toplama aracından çıkartılmıştır. Uzmanların tamamı veri toplama aracındaki tüm maddelere “uygun/geçerli” görüşünü verdikten sonra veri toplama aracına son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve İşlem

Veri toplama aracı çalışma grubunu oluşturan öğrencilere isteğe bağlı olarak doldurulması sağlanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde; frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzdelik oran, dağılımın normallik göstermediği iki değişken için Kruskal Wallis-H, üç değişken için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları öğrencilerden toplanan 377 araç üzerinde yapılmıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde yer alan ölçeğin her bir bölümü için geçerlik çalışması faktör analizi ile yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi (BKT) ile incelenmiştir. Verilerin faktör analizine uygun olduğunun görülmesinin ardından veriler açımlayıcı faktör analizine tabi tutularak temel faktörler belirlenmiştir. Ölçekte; Sosyal ve Siber İlişkilere Yönelik Saldırıları (SYS), Kimliğe ve Kişiliğe Yönelik Saldırıları (KYS), Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres (PSS) ve Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız/Çıkarsınız? (PSB) faktörleri yer almaktadır. Veri toplama aracının, geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda faktörlere göre elde edilen KMO, BKT, açıklanan kümülatif varyans (AKV) ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı (CAK) değerleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Veri Toplama Aracının Geçerlik ve Güvenirlik Değerleri

Faktörler	KMO	BKT	AKV	CAK
SYS	,951	6826.950*	63.803	,965
KYS	,964	9044.639*	74.089	,978
PSS	,920	2442.433*	64.002	,925
PSB	,815	1233.050*	46.377	,810

* Faktörlerin BKT değerleri $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Veri toplama aracında yer alan faktörlere ilişkin KMO ve BKT sonuçları açıklayıcı faktör analizinin yapılabileceğini göstermiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda her bir faktörü oluşturan alt grupların tek faktörden oluştuğu görülmektedir. Bu faktörler için hesaplanan varyans değerleri SYS, 63.803; KYS, 74.089; PSS, 64.002; PSB, 46.377 olarak bulunmuştur (Tablo 1). Kline (1994), tek faktörlü ölçeklerde toplam varyansı açıklama düzeyinin 0.30'un üzerinde olmasını, yapı geçerliği için önemli göstergelerden biri olarak kabul etmektedir. Tüm faktörlerde toplam varyansı açıklama düzeyinin 0.30'un üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak ölçeğin mevcut araştırma kapsamında kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları; katılımcıların kişisel bilgileri ile üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin cinsiyet, eğitim türü, bölüm ve yaş değişkenleri açısından analiz edilerek tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerin kişisel bilgilerle ilgili frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de sunulmuştur.

Çalışma grubunda yer alan 377 öğrencinin, 245'i (%65) kadın 132'si (%35) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. 205 öğrencinin (%54,2) lisan eğitimine, 172 öğrenci ise (%45,8) pedagojik formasyon eğitimine katılmaktadır. Öğrencilerin yaş dağılımları incelendiğinde 42 öğrenci (%11,1) 20 ve altı, 251 öğrenci (%66,6) 21-25 arası, 84 öğrenci (%22,3) 26 ve üstü olduğu görülmektedir. Öğrencilerden 149'u (%39,5) Tarih bölümü, 50'si (%13,3) Türk Dili ve Edebiyatı, 97'si (%25,7) Felsefe ve Sosyoloji, 81'i (%21,5) Matematik bölümü mezundur. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal bilimler alanında eğitim görmektedirler. Bu bulgulara göre araştırmaya katılan öğrencilerden cinsiyet yönünden kadın, eğitim türü yönünden lisans, yaş yönünden ise 21-25 arası, bölüm yönünden ise sosyal bilimler öğrencilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların Kişisel Bilgilere Göre Dağılımları (Yüzde ve Frekans)

Değişkenler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Erkek	132	35,0
	Kadın	245	65,0
	Toplam	377	100,0
Eğitim türü	Lisans	205	54,2
	Pedagojik Formasyon	172	45,8
	Toplam	377	100,0
Yaş	20 ve altı	42	11,1
	21-25	251	66,6
	26 ve üstü	84	22,3
	Toplam	377	100,0
Bölüm	Tarih ve Coğrafya	149	39,5
	Türk Dili ve Edebiyatı	50	13,3
	Felsefe ve Sosyoloji	97	25,7
	Matematik, Fizik, Biyoloji	81	21,5
	Toplam	377	100,0

Üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Psikolojik Şiddet Davranışlarının Gerçekleşme Derecesinin Cinsiyete Göre Analizi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	Z	P
SYS	Erkek	132	211.77	27953.50	13164.50	-3.26	0.00**
	Kadın	245	176.73	43299.50			
KYS	Erkek	132	197.25	26034.50	15080.50	-1.10	0.27*
	Kadın	245	184.57	45218.50			
PSS	Erkek	132	213.55	28189.00	12929.00	-3.22	0.00**
	Kadın	245	175.77	43064.00			
PSB	Erkek	132	205.00	27059.50	14058.50	-2.10	0.03**
	Kadın	245	180.38	44193.50			

* $p > 0.05$ ** $p < 0.05$

Çalışma grubunu oluşturan bireylerin Sosyal ve Siber İlişkilere Yönelik Saldırılar, ($z = -3.26$; $p < .05$); Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres ($z = -3.22$; $p < .05$); Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız/Çıkarınız? ($z = -2.10$; $p < .05$) ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Buna göre erkeklerin

kadınlara oranla daha sık psikolojik şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Kimliğe ve Kişiliğe Yönelik Saldırıları ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-1.10$; $p>.05$) (Tablo 3).

Üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin eğitim türü değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Örneklem grubunu oluşturan bireylerin yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin eğitim türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile Mann Whitney-U analizi yapılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Psikolojik Şiddet Davranışlarının Gerçekleşme Derecesinin Eğitim Türüne Göre Analizi

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
SYS	Lisans	205	198.25	40641.00	15734.00	-1.84	0.7**
	Pedagojik Formasyon	172	177.98	30612.00			
KYS	Lisans	205	199.75	40948.00	15427.00	-2.29	0.2**
	Pedagojik Formasyon	172	176.19	30305.00			
PSD	Lisans	205	194.63	39898.50	16476.50	-1.10	0.3**
	Pedagojik Formasyon	172	182.29	31354.50			
NBC	Lisans	205	196.01	40182.00	16193.00	-1.37	0.2**
	Pedagojik Formasyon	172	180.65	31071.00			

** $p < 0.05$

Mann Whitney-U analizi sonucunda, Sosyal ve Siber İlişkilere Yönelik Saldırıları, ($z=-1.84$; $p<.05$); Kimliğe ve Kişiliğe Yönelik Saldırıları, ($z=-2.29$; $p<.05$); Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres, ($z=-1.10$; $p<.05$); Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız / Çıkarsınız? ($z=-1.37$; $p<.05$) ölçeği puanlarının eğitim türü değişkenine göre grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin bölüm değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip

göstermediği belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Psikolojik Şiddet Davranışlarının Gerçekleşme Derecesinin Bölümlere Göre Analizi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p	(Mann Whitney U Testi)
SYS	Tarih ve Coğrafya	149	196.21	7.46	3	0.59*	
	Türk Dili ve Edebiyatı	50	176.42				
	Felsefe ve Sosyoloji	97	202.90				
	Matematik, Fizik ve Biyoloji	81	166.86				
KYS	Tarih ve Coğrafya	149	185.88	11.78	3	0.08*	
	Türk Dili ve Edebiyatı	50	174.83				
	Felsefe ve Sosyoloji	97	218.78				
	Matematik, Fizik ve Biyoloji	81	167.81				
PSS	Tarih ve Coğrafya	149	198.67	13.00	3	0.01**	TDE-M***
	Türk Dili ve Edebiyatı	50	206.59				
	Felsefe ve Sosyoloji	97	197.00				
	Matematik, Fizik ve Biyoloji	81	150.77				
PSB	Tarih ve Coğrafya	149	189.31	8.55		0.04**	T-M***
	Türk Dili ve Edebiyatı	50	196.61				
	Felsefe ve Sosyoloji	97	207.97				
	Matematik, Fizik ve Biyoloji	81	161.02				

* p > 0.05; ** p < 0.05; TDE: Türk Dili ve Edebiyatı; M: Matematik; T: Tarih

Tablo 5'te örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ve siber ilişkilere yönelik saldırılar ($\chi^2=7.46$; $p>05$) ile kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılar ($\chi^2=11.78$; $p>05$) ölçeği puanlarının bölüm değişkenine göre, Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres ($\chi^2=13.00$; $p<05$), Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız? ($\chi^2=8.55$; $p<05$) ölçeği puanlarının bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizlere geçilmiştir.

Gruplar kendi aralarında ikili olarak Mann Whitney-U analizi ile karşılaştırılmış Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres ölçeğinde Türk Dili ve Edebiyatı ile Matematik, Fizik ve Biyoloji; Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız / Çıkarırsınız? Ölçeğinde ise Tarih ve Coğrafya ile Matematik, Fizik ve Biyoloji bölümleri arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Üniversite öğrencileri arasında yaşanan psikolojik şiddet davranışlarının gerçekleşme derecesinin bölüm değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Psikolojik Şiddet Davranışlarının Gerçekleşme Derecesinin Yaşa Göre Analizi

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
SYS	20 ve Altı	42	213.82	5.49	2	0.06*
	21-25	251	190.92			
	26 ve Üstü	84	170.84			
KYS	20 ve Altı	42	198.49	3.00	2	0.22*
	21-25	251	193.27			
	26 ve Üstü	84	171.49			
PSD	20 ve Altı	42	178.73	0.43	2	0.81*
	21-25	251	190.62			
	26 ve Üstü	84	189.29			
NBC	20 ve Altı	42	178.55	2.53	2	0.28*
	21-25	251	195.29			
	26 ve Üstü	84	175.43			

* $p > 0.05$ ** $p < 0.05$

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin Sosyal ve Siber İlişkilere Yönelik Saldırıları ($\chi^2=5.49$; $p>0.05$), Kimliğe ve Kişiliğe Yönelik Saldırıları ($\chi^2=3.00$; $p>0.05$), Psikolojik Şiddet Davranışlarının Neden Olduğu Stres ($\chi^2=0.43$; $p>0.05$) ile Psikolojik Şiddet Davranışlarıyla Nasıl Başa Çıktınız? ($\chi^2=2.53$; $p>0.05$) ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (Tablo 6). Bu bulguya göre erkeklerin kadınlara oranla daha sık psikolojik şiddete maruz kaldıkları söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin cinsiyetlerine göre sosyal ve siber ilişkilere yönelik saldırılar,

psikolojik şiddet davranışlarının neden olduğu stres ve psikolojik şiddet davranışlarıyla başa çıkma yöntemlerine bakış açılarının anlamlı ölçüde birbirinden farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılar ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuçlara göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha fazla psikolojik şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Erkek öğrenciler daha fazla strese girmekle beraber başa çıkma yöntemlerini kadınlara oranla daha başarılı bir şekilde kullanmaktadırlar. Erkek ve kadın öğrenciler kimliğe ve kişiliğe yönelik uygulanan psikolojik şiddete yakın oranda maruz kalmaktadır.

Benzer konuda çalışma yapan Dilmaç (2009), Çomak (2011) ve Ertürk (2013) yaptıkları araştırmada erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha çok şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Türküm (2011) yaptığı araştırmada öğrencilerin problem çözme becerilerine ilişkin algılarının cinsiyetlerine ve şiddet olaylarıyla karşılaştıkları yerlere göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Şiddetle sık karşılaşan ergenlerin problem çözme becerilerine ilişkin algıları ise cinsiyetleri ve yaşlarına göre farklılaşmamaktadır. Şahin ve Özyürek (2014) yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin okudukları fakülte ve cinsiyetlerine göre aile içi şiddete bakış açıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin %60,7'si aile içi şiddete tanık olduklarını ve tanık oldukları şiddetin ilk sırada sözel şiddet, ikinci sırada ise fiziksel şiddet olduğunu belirtmişlerdir. Bu şiddet; erkeğin kadına ve babanın çocuğa uyguladığı şiddet olarak görülmüştür. Bu sonuçlar, erkeklerin şiddete maruz kalma oranının kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Pedagojik formasyon öğrencileri ile lisans öğrencilerinin sosyal ve siber ilişkilere yönelik saldırılara maruz kalma oranları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılar, psikolojik şiddet davranışlarının neden olduğu stres, psikolojik şiddet davranışlarıyla başa çıkma oranları pedagojik formasyon öğrencileri ile lisans öğrencilerine göre birbirinden anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Araştırma sonuçları lisans öğrencilerinin pedagojik formasyon öğrencilere oranla akranları tarafından kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılara daha fazla maruz kaldıklarını ve daha fazla strese girebildiklerini göstermektedir. Psikolojik şiddetle başa çıkma yöntemlerini lisans öğrencileri daha fazla kullanmaktadırlar. Ünal ve Çukur (2011) yaptığı bir çalışmada gençlerin farklı türdeki sapkın davranışları arasında olumlu, bazılarıyla ise olumsuz yönde ilişki olduğunu gösteren bulgular, diğer sosyal faktörler (aile, mahalle, vb.) gibi, okulun da gençlerin sapkın davranışlarını etkileyen önemli bir

ortam olduğuna işaret etmektedir. Mutsuz ve sağlıksız bireylerin, ailesine ve toplumun geneline etkileri de olumsuz olacaktır (Mercanoğlu, 2010).

Üniversite öğrencilerinin okudukları bölümlere göre, sosyal ve siber ilişkilere yönelik saldırılar ile kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılar ölçeği puanlarının grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Psikolojik şiddet davranışlarının neden olduğu stres ve psikolojik şiddet davranışlarıyla başa çıkma yöntemlerinde grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık ise anlamlı bulunmuştur. Psikolojik şiddet davranışlarının neden olduğu stres ölçeğinde Türk Dili ve Edebiyatı ile Matematik, Fizik ve Biyoloji; psikolojik şiddet davranışlarıyla nasıl başa çıktınız / çıkarsınız? ölçeğinde ise tarih ve Coğrafya ile Matematik bölümleri arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Buna göre sayısal bölümde eğitim gören öğrenciler ile sözel bölümlerde eğitim gören öğrencilerin psikolojik şiddet algılarının birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Benzer bir konuda yapılan araştırma sonucuna göre (Çomak, 2011), I. Kademe öğretmenlerinin II. Kademe öğretmenlerine göre ve sınıf öğretmenlerinin diğer branşlara göre daha fazla yıldırma maruz kaldıkları saptanmıştır. Bu sonuçlara göre bölüm ya da branşın şiddete maruz kalma düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaş değişkenlerine göre, sosyal ve siber ilişkilere yönelik saldırılar ile kimliğe ve kişiliğe yönelik saldırılar, psikolojik şiddet davranışlarının neden olduğu stres ve psikolojik şiddet davranışlarıyla başa çıkma yöntemleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Çomak (2011) yaptığı çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma durumlarında en çok cinsiyet, yaş ve kademe değişkenleri arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak en üst ve en alt yaş grubundaki öğretmenlerin diğer yaş gruplarına göre daha çok şiddete uğradıkları saptanmıştır. Bu sonuç araştırmanın sonuçlarını doğrulayıcı niteliktedir. Günümüzde yönetsel kademe, unvan, yaş, cinsiyet, iş tecrübesi gibi farklılıkları gözetmeksizin, tüm kültürlerde ve işyerlerinde görülebilmektedir (Özkul ve Çarıklı, 2010).

Avcı ve Güçray (2013), ergenlerin ebeveynlerden, akranlardan ve medyadan şiddete maruz kalmasının şiddete yönelik tutumlarını arttırdığı ancak ebeveynler arasındaki çatışmanın şiddete yönelik tutumları arttırmadığı saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ebeveyn ve medyanın yanı sıra akranların gösterdiği şiddetin bu konudaki tutumları artırdığı görülmektedir. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarını doğrulamaktadır. MEB (2008) tarafından yapılan bir araştırma sonucuna göre, her dört öğrenciden biri genel olarak, yaşam içinde şiddete maruz kalmaktadır. Sokak ve çevre, şiddetin en çok yer aldığı ortamlardır. Öğrenciler genel olarak en fazla sözel

şiddete maruz kalmaktadırlar. Öğrenciler en fazla şiddet içerikli davranışı arkadaşlarından görmekteyiz. Öğrenciler çevrelerinde birinci derecede alay etme ve fiziksel saldırıları gözlemlemektedirler. Öğrencilere göre gençler, kendilerini kanıtlayma duygusundan ve güvensiz bir ortamda yaşadıklarından ötürü şiddete yönelmektedirler.

Diğer yandan yapılan birçok araştırma sonucuna göre psikolojik şiddetin en yoğun yaşandığı alanlardan birinin eğitim sektörü olduğu söylenebilir. Karakuş ve Çankaya'nın (2012) yaptıkları bir araştırma sonucunda psikolojik şiddetin; eğitim sektöründe sıkça yaşanan bir olgu olduğu ortaya çıkmıştır. Çobanoğlu'na (2005) göre, psikolojik şiddetin etkin olarak görüldüğü alanlardan biri de eğitim sektörüdür. Çoğunlukla öğrenciler psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Tutar (2004) ise yurt dışında yapılan araştırma sonuçlarına dikkati çekmiştir. Amerika'da psikolojik şiddetin tüm örgütlerde görüldüğünü saptanmıştır. Bu sonuçlar öğrencilerin birbirlerinden çok sosyal yaşam içerisinde şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmı akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Öğrencilerin cinsiyeti, katıldığı eğitim türü ve okuduğu bölümlere göre psikolojik şiddete maruz kalma, psikolojik şiddet sonucunda yaşanan stres ve başa çıkma yöntemleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Öğrencilerin akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalması yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bu sonuçlara göre psikolojik şiddetin her ortamda yaşanabileceği söylenebilir. Üniversite öğrencilerinin akranları tarafından yaşadıkları psikolojik şiddet davranışları ve etkileri farklı değişkenler açısından kapsamlı olarak değerlendirilmeli ve elde edilen veriler ışığında çözüm seçenekleri geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Arısoy, A. (2011). Mobbingi Ortaya Çıkaran Faktörler: Isparta-Antalya-Burdur'da Sağlık Sektöründe Hemşireler Üzerine Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Avcı, R., Güçray, S.S. (2013). "Ebeveynler Arası Çatışma, Akran ve Medya Etkileri ile Ergenlerdeki Şiddet Davranışı Arasındaki İlişkiler: Şiddete Yönelik Tutumların Aracı Rolü". Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(4): 1995-2015
- Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma. Ankara, PegemA Yayınları
- Çobanoğlu, Ş. (2005). Mobbing; İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri, İstanbul: Timaş Yayınları

- Çomak, E. (2011). İlköğretim Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Yaşadıkları Yıldırma Durumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Davenport, N., Schwartz, R.D., Elliott, G.P. (2003). Mobbing. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dılmaç, B. (2009). “Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir On Çalışma”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 9(3): 1291-1325.
- Doğan, M.A. (2009). İlköğretim Okullarında Öğretmenlere Uygulanan Psikolojik Şiddetin (Mobbing) İş Doyumuna Etkisi: Ankara ili Sincan İlçesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi.
- Eğitim-Sen (2010). İşyerinde Yıldırma Mobbing. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Ekşi, H., Yaman, E. (2010). Çocuk ve Ergende Şiddet. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ertürk, A. (2013). “Yıldırma Davranışları: Maruz Kalanlar ve Etkilenenler”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(1): 161-173
- Güngör, M. (2008). Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kalkan, A. (2010). İşletmelerde Psikolojik Yıldırma (Mobbing). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Karakuş, M., Çankaya, İ.H. (2012). “Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Psikolojik Şiddete İlişkin Bir Modelin Sınanması”. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42: 225-237
- Karasar, N. (1991). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara, Sanem Yayınları
- Kaymaz, G. (2007). İşyerinde Yıldırma (Mobbing) Eğilimleri: “Bir Örnek Olay”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi
- Kline, R.B. (2005). Principles and Practice of Structural Equation Modeling (2. Edition). New York: The Guilford Press.
- Kocacık, F., Çağlayandereli, M. (2009). “Ailede Kadına Yönelik Şiddet: Denizli İli Örneği”. Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi. 6(2): 24-43
- Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul, Altın Kitaplar.
- MEB (2008). Öğrencilerin Şiddet Algısı. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Araştırma Raporu, 1-57.

- Mercanlıoğlu, Ç. (2010). “Çalışma Hayatında Psikolojik Tacizin (Mobbing) Nedenleri, Sonuçları ve Türkiye’deki Hukuksal Gelişimi”. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2): 37-46.
- Okan, H. (2010). *Ortaöğretim Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Yıldırıcı Davranışlar İle İş Doyumu Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi.
- Özkul, B., Çarıkçı, İlker H. (2010). “Mobbing ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15: 481-499.
- Panitch, L., Leys C. (2010). *Günümüzde Şiddet Ya Barbarlık Ya Sosyalizm*, İstanbul, Yordam Kitap Evi
- Şahin, F. TEZEL, Özyürek, A. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Görüşleri*. *Akademik Bakış Dergisi*, 40: 1-18.
- Tetik, S. (2010). “Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18): 81-89.
- Tınaz, P. (2011). *İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Tutar, H. (2004). *İşyerinde Psikolojik Şiddet*. İstanbul: Platin Yayınları.
- Türküm, A.S. (2011). “Okulda Şiddet: Problem Çözme Becerilerine İlişkin Algıları Ergenleri Ne Kadar Koruyor?”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1): 115-132.
- Ünal, H., Çukur, C.Ş. (2011). “Okula Bağlılık, Okulda Uygulanan Disiplin Teknikleri ve Okulda Mağdurluğun Lise Öğrencilerinin Sapkın Davranışları Üzerine Etkisi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2): 547-570
- Ünsal, A. (1996). *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*. Cogito. Yapı Kredi Yayınları, 6-7: 29-36
- Yaman, E. (2009). *Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet-Mobbing*. Ankara: Nobel Yayınları.